

25.08.2021.

Эмомалӣ Раҳмон сарчашма мегирад. Ҳамасола дар Паёмҳои сарвари кишвар ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон чиҳати дарёфт, рушди истеъдоди нсли наврас ва таъмин намудани шароит барои қонеъгардонии эҳтиёҷоти хонандагони болаёқат андешаву таклифҳои арзишманд пешниҳод мешаванд. Бо дастуру ҳидоятҳои Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон «Барномаи давлатии дарёфт ва рушди истеъдодҳо барои солҳои 2015-2020» (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 июни соли 2014, №353) қабул гардид ва тадбиқи амалии он тавассути чорабиниҳои зиёди илмиву бадеӣ байни наврасону ҷавонон ба назар мерасад, ки мувофиқи мақсад аст. Маҳз, чунин тадбирҳо рушди сифатҳои зудҳаракатӣ, серамалӣ, мустақилию худфаъолиятӣ ва эҷодкориро ташаббускории хонандагонро таъмин менамояд. Дар ин раванд омӯзгорону волидон ва муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ нақши муассирдоранд. Зеро фароҳам овардани шароит барои инкишофи амалҳои коммуникативӣ ба хонандагони боистеъдод ва лаёқатманд салоҳиятнокӣ иҷтимоӣ ва пайваستшавии бомувафақияти онҳоро ба гурӯҳи ҳамсолон таъмин намуда, имкон медиҳад, ки онҳо бо ҳамсолон ва калонсолон таъсири мутақобил ва ҳамкориро ба роҳ монанд. Инчунин, муҳити муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ бояд ба талаботи бачагони лаёқатманд нисбат ба таҳсил аз ҳисоби омилҳои интихоби методҳои мувофиқтарини рефлексивии таълим, тарбия, инкишоф, дастгирии психологию педагогӣ, ҳукуқӣ, иҷтимоии хонандагон мутобиқ гардонида шавад.

Мубрамии мавзӯи диссертатсияи Ҳошимова Гулшан Гадоӣбоевна дар он зухур меёбад, ки муаммои инкишофи бачагони лаёқатманд дар замони мо аҳамияти бештарро касб менамояд, зеро низоми амалкунандаи кор бо бачагони лаёқатманд дар шароити нави иҷтимоӣ-иқтисодӣ ба такмил ниёз дорад ва дар ин самт камбудҳои зиёде ба назар мерасанд. Мазмуну мундариҷаи стандартҳои давлатии таҳсилот барои хонандаи сатҳаш миёна пешбинӣ гардидаанд, омӯзгорон барои кор бо бачагони хурдсоли лаёқатманд омодагии кофӣ надоранд, барои муайянкунии сатҳи инкишофи лаёқатмандии хонандагон ва инкишоф додани он методикаҳои мувофиқ вучуд надоранд,

шароити педагогии инкишофи бомуваффақияти лаёқатмандии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ошкор нагардидаанд.

Аз ин ҷо, зарурати коркарди технологияи педагогии рушди лаёқатмандии хонандагони хурдсол бо дарназардошти сатҳи инкишофи қобилияти ҳар як кӯдак ба миён омад, ки он тавассуди фароҳам овардани шароити мусоид дар раванди таълимии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ амалӣ мегардад.

Диссертатсияи мазкур аз муқаддима, ду боб, шаш параграф, хулосаи бобҳои алоҳида, хулосаи асосӣ бо тавсияҳо, феҳристи адабиёти истифодашуда иборат аст.

Дар муқаддимаи диссертатсия дар бораи мубрамияти мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи коркарди муаммо ва азҳудкунии масъалаи илмӣ, ҳадаф, объект, предмет, фарзия, вазифаҳову ғояи пешбари таҳқиқот, асоси методологӣ, назариявӣ, маҷмӯи методҳо, сарчашмаҳо, марҳалаҳои асосӣ, пойгоҳи таҳқиқот, навоварии илмӣ, аҳамияти назариявию амалии таҳқиқот, саҳми шахсии унвончӯ, асоснокӣ ва боэътимодии натиҷаҳои таҳқиқот, нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда, озмоиш ва татбиқи натиҷаҳои асосии таҳқиқот, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия тависфномаи пурра дода шудааст.

Боби якуми диссертатсия “Рушди лаёқатмандии хонандагон ҳамчун муаммои педагогӣ” ном гирифта, аз се параграф иборат аст.

Дар параграфи аввал оид ба масъалаҳои рушди лаёқатмандӣ дар адабиёти фалсафию педагогӣ андешаҳои файласуфон, олимони хориҷӣ дар давраҳои гуногуни ҳаёти инсоният муқоиса ва таҳлил карда шудааст. Муоина ва таҳлили мафҳуми лаёқатмандӣ дар таълифоти фалсафӣ нишон медиҳад, ки ба пайдоиш ва инкишофи феномени мазкур се омил таъсир мерасонанд: ирсият, муҳит ва тарбия. Ба ҷузъ ин, тарбия, рушд ва кори ҳадафмандона махсусан ҳангоми кор бо бачагони болаёқат заруранд. Барои баррасии механизмҳои инкишофи лаёқатмандии мактаббачагони хурдсол дар раванди

педагогӣ идома додани таҳлил дар соҳаҳои психология ва педагогика тақозо мегардад.

Дар параграфи дуюм мазмун ва моҳияти педагогии тавсифи лаёқатмандии хонандагон аз нуқтаи назари олимони соҳаи педагогика ва психология таҳлилу баррасӣ гардидааст. Таҳқиқгар дар асоси ақидаҳои олимони соҳа андешаи хешро ибраз дошта, таъкид менамояд, ки педагогҳо ва психологҳо лаёқатмандиро ҳамчун хусусияти инсон баррасӣ мекунанд, ки дар қобилияти ӯ ба иҷрои бомуваффақияти якчанд ё як қатор амалҳо, ҳамчунин барои ноилшавӣ ба натиҷаҳои баланд дар навъҳои алоҳидаи фаъолият зухур меёбад. Амсилаҳои алоҳидаи бачагони лаёқатманд коркард шудаанд, баъзе нишонаҳои лаёқатмандӣ ошкор гардидаанд. Гузашта аз ин, аксарияти олимони асосан ба қобилияти зеҳнӣ ё эҷодкорӣ таваҷҷуҳи махсус зоҳир менамоянд.

Таҳқиқгар ба хусусияти бачагони синни хурди мактабӣ таъя намуда, инкишоф додани қобилияти маърифатӣ ва лаёқатмандии умумии зеҳнро муҳим мешуморад. Аз ин ҷо, зарурати фаҳмидани моҳияти мафҳуми «лаёқатмандии хонандаи хурдсол» бо тархрезии амсилаи томи назариявии он ба миён меояд.

Дар параграфи сеюм хусусиятҳои лаёқатмандӣ ва рушди фаъолияти таълимии хонандагон мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Дар таҳқиқот қайд мешавад, ки бачагони лаёқатманд хусусияти фарқкунанда доранд, ки дар монанд набудани онҳо ба ҳамсолони «муқаррарӣ» - ашон ифода меёбад.

Таҳлили қобилияти хонандагони хурдсоли лаёқатманд ба хулоса меорад, ки онҳо на танҳо бо нутқи хуб инкишофёфта, балки бо маҳорати хуб рушдёфтаи таълимию маърифатӣ таваҷҷуҳи атрофиёро ҷалб мекунанд. Бачагони лаёқатманд соҳиби бағочи бойи донишҳои эмпирий ва назариявӣ мебошанд. Дар заминаи ин донишҳо, онҳо дидгоҳи худро ба воқеияти атрофашон ташаккул медиҳанд. Низомии томи дидгоҳҳои илмӣ, фалсафӣ, иҷтимоӣ- сиёсӣ, ахлоқӣ, эстетикӣ ба олам ҷаҳоншиносии инсонро ташкил медиҳад.

Боби дуюми диссертатсия “Технологияи педагогии рушди лаёқатмандии хонандагони хурдсол дар раванди таълим” ном дошта, аз се параграф иборат аст.

Дар параграфи якуми боби дуюм оид ба шароит ва омилҳои педагогии рушди лаёқатмандии хонандагон дар раванди таълим маълумот дода шуда, натиҷаҳои марҳилаи тасдиқкунандаи озмоиш вобаста ба сатҳи инкишофи лаёқатмандии хонандагони синфҳои ибтидоӣ аз рӯи понздаҳ нишондиҳандаҳои лаёқатмандӣ, ки дар мактаб-гимназияҳои №1, №4 №24-и шаҳри Хучанд гузаронида шудааст, дар шакли ҷадвал ва маълумоти ҷамъбасти оид ба ташаккулёбии сатҳи лаёқатмандии хонандагони хурдсоли муассисаҳои таълимии номбурда, тариқи диаграмма нишон дода шудааст.

Дар параграфи дуюми боби дуюм самарабахшии педагогии рушди лаёқатмандии хонандагони синфҳои ибтидоӣ тавассуди омӯзонидани фанҳои таълимӣ бо мисолҳо шарҳу эзоҳ дода шудааст. Ҷиҳати ноил гардидан ба фаҳмиши зарурати ташҳиси саривақтӣ ва инкишофи лаёқатмандии хонандагони хурдсол барои омӯзгорону психологони мактаб ташкили курси махсусро пешниҳод намуда, нақшаи мавзӯи омӯзишии курси махсуси «Методҳои корбарӣ бо бачагони лаёқатманди синфҳои ибтидоӣ» мураттаб карда шуда, мундариҷаи дарсҳои лексионӣ, семинарӣ ва амалии курси махсус низ дар диссертатсия зикр гардидааст, ки амалишавии фарзияи тадқиқотро таъмин менамояд.

Дар параграфи сеюми боби дувум натиҷаҳои озмоиши педагогӣ оид ба тақмили раванди рушди лаёқатмандии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар ҷараёни таълим муфассал оварда шудааст. Натиҷаи озмоиши ташаккулдиҳанда оид ба инкишофи нишондиҳандаҳои лаёқатмандии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар диаграммаҳо нишон дода шудааст.

Корҳои таҷрибавӣ - озмоишии педагогӣ дар мактаб-гимназияҳои №1,4,24-и шаҳри Хучанд, муассисаи давлатии таълимӣ барои хонандагони болаёқат дар шаҳри Хучанд, муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии №10,16-и ноҳияи Деваштич ва №15, 24-и ноҳияи Б.Ғафурови вилояти Суғди

Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2015-2020 дар се марҳила гузаронида шуда, дар раванди тадқиқот 260 хонанда ва 52 омӯзгори синфҳои ибтидоӣ фаро гирифта шудаанд. Муқоисаи сатҳи лаёқатмандии хонандагони гуруҳҳои назоратӣ ва озмоишӣ дар шакли диаграмма оварда шудааст, ки инкишофи бомуваффақияти лаёқатмандии хонандагони хурдсолро нишон медиҳад.

Диссертатсия бо забони хуби илмӣ хеле фаҳмо навишта шуда, баёнгари он аст, ки дар атрофи мавзӯи интихобгардида аз оғоз то охири таҳқиқот унвонҷӯ ҷиддан таҳлили қори илмиро ба сомон расонидааст.

Ба хоҳири аниқ дарк кардани моҳияти масъала дар диссертатсия аз ҷадвалу диаграммаҳои шарҳдиҳандаи онҳо истифода шудааст.

Саҳми шахсии доктараби дараҷаи илмӣ дар он аст, ки сохтор ва мундариҷаи қорбарӣ бо баҷагони болаёқатро таҳқиқ намуда, имкониятҳои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумиро ҷиҳати рушди лаёқатмандии хонандагони синфҳои ибтидоӣ муайян кардааст.

Навгони илмии таҳқиқотро қоркарди сохтори барномаи имконияти педагогии инкишофи лаёқатмандии хонандагон ва роҳҳои амалисозии технологияи педагогии рушди лаёқатмандии хонандагони хурдсоли муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон тариқи озмоиш асоснок ва тасдиқ карда шудааст, ташкил медиҳад. Дар таҳқиқот функсияҳо ва қоидаҳои имконияти педагогии рушди лаёқатмандии хонандагони синфҳои ибтидоӣ муайян гардида, робитаҳои қонунӣ, ҳамбастаи байни ҷузъҳои ташкили дидгоҳи ба шахсият нигаронида, ки дар таълими хонандагон татбиқ мешавад, ошкор шуданд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки амсилаи графикӣ, методҳои дидактикӣ бо ҳадафи рушди лаёқатмандии хонандагони синфҳои ибтидоӣ қоркард гардида, татбиқи амалии он дар раванди таълими синфҳои ибтидоӣ бо истифодаи воситаҳои инноватсионӣ анҷом дода шудааст.

Ҳангоми навиштани тақриз ба диссертатсия дар баробари муваффақиятҳои зиёд баъзе нуқтаҳои баҳсталаб ба назар расиданд, ки ислоҳи

минбаъдаи онҳо боиси боз ҳам баланд бардоштани сатҳу сифати пажуҳишоти оянда хоҳад буд:

1. Нуктаи назари олимони ватанӣ оид ба таснифоти мафҳуми “лаёқатмандӣ” кам ба назар мерасад.
2. Хуб мешуд, ки дар рисола оиди баъзе омилҳое, ки дар раванди таълим барои рушди лаёқатмандии хонандагони синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар шароити имрӯзаи ҷумҳурии душвориро меоранд, маълумот оварда мешуд.
3. Дар диссертатсия ғалатҳои услубию китобатӣ дида мешаванд.

Эродҳои овардашуда ҷузъӣ буда, ба арзиши асосии назариявӣю амалии диссертатсия таъсири манфӣ надоранд.

Мазмуну муҳтавои диссертатсия бо автореферати он ки бо забони давлатӣ (тоҷикӣ) ва русӣ таълиф гардидаанд, мувофиқатии комил дода, мундариҷаи қорро яққоя бо мақолаҳои таълифнамудаи Ҳошимова Гулшан Гадоӣбоевна пурра инъикос мекунанд. Муҳтавои диссертатсия ба ихтисоси 13.00.01-педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот (илмҳои педагогӣ) пурра мутобиқат дорад.

Диссертатсияи Ҳошимова Г.Г. дар мавзӯи “Имконоти педагогии рушди лаёқатмандии хонандагони синфҳои ибтидоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон” таҳқиқоти илмӣ-тахассусии анҷомёфта ҳисобида шуда, аз рӯи ҳаҷм, арзиши назарӣ ва амалӣ ҷавобгӯ ба талаботи КОА – и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аст ва муаллифи он сазовори соҳиб шудан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.01 - педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот (илмҳои педагогӣ) мебошад.

Диссертатсия дар семинари илмӣ-назариявии кафедраи умумидонишгоҳии педагогикаи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ бо иштирок ва баромади унвонҷӯ Ҳошимова Г. Г. баррасӣ ва муҳокима гардида, бо тарафдории аксарияти иштирокчиён тақризи мазкур тасдиқ карда шуд.

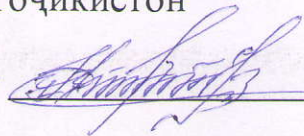
Такриз аз тарафи ташхисгар, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент,
Арбобова Фароғат омода карда шудааст.

(Қарори ҷаласаи кафедра № 01 аз 25 августи соли 2021).

Роҳбари семинари илмӣ-назариявии кафедра
Номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Самиев Т.

Котиби ҷаласа Абдурахимова Ш.

Эксперт номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Арбобова Ф.

Мудири кафедраи умумидонишгоҳии педагогикаи
Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон
ба номи Садриддин Айни,
номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Наимов З. Ч.
25.08.2021с.

Маълумот барои тамос: 734003, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдаки 121.

Телефон: +992(918)657194. www.tqpu.tj

Имзоҳои Арбобова Ф., Абдурахимова Ш., Самиев Т. Ва Наимов
Зарифро тасдиқ мекунам.

Мудири РК ва КМ-и ДДОТ
ба номи С.Айнӣ

Назаров Д.